Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Asia: HE 132/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle työneuvoston ja yhteistoiminta-asiamiehen toimiston lakkauttamista ja tehtävien siirtämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa.

Näyttelijäliitto on keskusjärjestöihin kuulumaton ammattiliitto, joka edustaa noin 2000 ammattinäyttelijää. Näyttelijäliitto rahoittaa toimintansa näyttelijöiltä kerättävillä jäsenmaksuilla.

Työikäisiä jäsenistämme on noin 1350 ja loput ovat opiskelijoita tai eläkeläisiä. Työikäisistä jäsenistä noin 1000 eli noin 75 % on freelancereita, jotka keräävät toimeentulonsa lyhyistä määräaikaisista työsuhteista, työkorvauksina, yrittäjinä, itsensä työllistäjinä, apurahoilla tai tekijänoikeuskorvauksina jne. Myös eläkeläiset ja opiskelijat työskentelevät freelancereina.

Teattereissa myydään lippuja puheteattereihin vuositasolla noin 2,5 miljoonaa, kotimaisten elokuvien katsojaluvut elokuvateattereissa ovat nekin noin 2 miljoonaa ja tämän lisäksi kotimaista tv-draamaa katsotaan päivittäin, lapset katsovat lastenohjelmia vähintäänkin suomeksi dubattuina ja näiden lisäksi on äänikirjat, kuulutukset, puhelinäänet, mainokset jne. Sanommekin, että jokainen suomalainen kohtaa suomalaisen näyttelijän päivittäin jossain muodossa.

Freelancenäyttelijöistä 1/3 ansaitsee yli 3500e/kk ja 2/3 ansaitsee alle 3500e/kk ja teatterissa kiinnityksellä olevien keskipalkka on n. 3550e/kk.

Olemme huolissamme jo tehdyistä ja tekeillä olevista työelämäheikennyksistä samalla kun työelämä on muutenkin muuttumassa yhä pirstaleisemmaksi. Tulevaisuudessa yhä useampi on samassa tilanteessa kuin esim. näyttelijät – keräävät toimeentuloaan kymmenistä lyhyistä työsuhteista ja työkorvaus- tai laskutuskeikoista vuoden aikana.

Tuomme luovien alojen pätkätyöläisten ja freelancereiden näkökulmaa keskusteluun. Luovilla aloilla työmarkkinan joustavuus on maksimoitu – työsuhteet tehdään vain täsmätarpeeseen ja työsuhteet ovat lyhyitä. Työelämän suojaverkot eivät toimi kunnolla. Luovilla aloilla suurin osa tehdään pienissä yrityksissä ja työlainsäädäntöosaaminen on niissä rajallista. Lisäksi iso osa työstä tehdään aloilla, joilla ei ole työehtosopimuksia eikä niiden mukanaan tuomia puuttumiskeinoja tai rakenteita. Ja merkittävä osa tehdään yrittäjinä ja itsensätyöllistäjinä.

Nyt lakkautettavien toimielinten osalta näyttelijät ja suuri osa muista luovan alan työntekijöistä ovat tähänkin asti jääneet näiden ja monien muiden työelämärakenteiden ulkopuolelle. Mielestämme olemassaolevia rakenteita, kuten nyt esillä olevaa työneuvostoa tai yhteistoiminta-asiamiehen toimistoa ei pitäisi lakkauttaa, vaan kehittää niiden toimintaa siten, että ne palvelisivat paremmin ja laajemmin koko työmarkkinaa.

Lausuntomme lopussa teemme muutamia ehdotuksia paremmaksi turvaverkoksi lyhyissä määräaikaisissa työsuhteissa ja monimuotoisesti toimeentuloaan keräävien tilanteen parantamiseksi.

Työneuvoston lakkauttaminen

Työneuvostosta lausuntoja on voinut pyytää viranomaiset ja keskusjärjestöt. Näyttelijäliitto ei kuulu mihinkään keskusjärjestöön, joten meillä ei ole ollut mahdollisuutta pyytää lausuntoa. Vuosien varrella meillä olisi ollut muutaman kerran tarve hakea lausuntoa lainsäädännön tulkintojen selkiyttämiseksi.
Emme ole myöskään hakeneet oikaisuja Lupa- ja valvontaviraston päätöksiin. Näyttelijäliitto ei edusta alaikäisiä, mutta aika monesti vanhemmat ottavat meihin yhteyttä alaikäisten työskentelyyn teatterissa, elokuva- tai tv-tuotannoissa liittyen. Annamme yleistä neuvontaa ja ohjaamme heidät viranomaisten sivustoille. Kokemuksemme mukaan nykyinen lupajärjestelmä ja oikaisujärjestelmä on toiminut niiden osalta, jotka ovat hakeneet lupaa. Meillä ei ole tietoa siitä, että hakevatko kaikki toimijat asianmukaiset luvat alaikäisten työskentelyyn tai noudatetaanko lupaehtoja.

Emme kannata työneuvoston toiminnan lakkauttamista, vaan sen kehittämistä palvelemaan työelämää laajemmin. Lausunnon saamisen mahdollisuus tulkinnallisessa tilanteessa kohtuullisilla kustannuksilla edistäisi työlainsäädännön noudattamista ja lainsäädännön tulkinnan selkiyttämistä.

Käräjäoikeudessa riiteleminen on kallista ja varsinkin pienillä aloilla henkilöityy ja vaikeuttaa tulevien töiden saamista. Lausuntoa hakiessa asiaa ei tarvitsisi välttämättä henkilöidä ja se olisi myös kustannuksiltaan useamman saavutettavissa.

Yhteistoiminta-asiamiehen toimiston lakkauttaminen

Yhteistoimintalainsäädäntö koskee vain hyvin harvaa näyttelijää ja suurin osa luovilla aloilla työskentelevistä jää lainsäädännön ulkopuolelle, koska luovan alan työpaikat ovat yhteistoiminta-rajausta pienempiä.

Teattereista, joita on yhteensä yli 100, vain muutama kaupunginteatteri (esim. Helsingin Kaupunginteatteri) ovat riittävän suuria, että ne ovat ylipäätään yhteistoiminnan piirissä. Osa teattereista on kunnallisen yhteistoiminnan piirissä eikä yhteistoiminta-asiamiehellä ole toimivaltaa niitä koskien. Suurin osa näyttelijöiden työstä teattereissa on määräaikaista, mikä sekin rajaa heidät käytännössä yhteistoiminnan ulkopuolelle.

Tuotantoyhtiöistä ainoastaan kahdessa on vakituisia työntekijöitä enemmän kuin 50 ja lisäksi Ylellä, MTV3:lla ja Sanoma Media Finlandilla on työntekijöitä niin paljon, että niitä ylipäätään koskee yhteistoimintalainsäädäntö. Elokuva- ja tv-tuotannoissa työskennellään aina määräaikaisissa työsuhteissa. Näyttelijöiden työsuhteet ovat elokuva- ja tv-tuotannoissa erityisen lyhyitä, yleensä muutaman päivän ja joka tapauksessa alle 10 päivän pituisia – ja työpäivät on ripoteltu muutaman viikon tai muutaman kuukauden kuvausajalle. Palkka maksetaan vain tehdyiltä työpäiviltä.

Luovilla aloilla työskennellään tyypillisesti lyhyissä määräaikaisissatyösuhteissa eivätkä he ole yhteistoiminnan piirissä eivätkä mukana kehittämässä työpaikkoja tai niiden toimintakulttuuria. Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien ei kannata puuttua työpaikan epäkohtiin ja vaikeuttaa mahdollisuuksia seuraavaan työsuhteeseen. Näyttelijäliiton työehtosopimuksissa ei ole määräyksiä yhteistoiminnasta.

Vaikka yhteistoimintalainsäädäntö ja yhteistoiminta-asiamiehen toimivalta ei juurikaan koske näyttelijöitä tai isoa osaa luovan alan ammattilaisia, emme kannata yhteistoiminta-asiamiehen toimiston lakkauttamista ja asioiden siirtämistä työsuojeluviranomaisten hoidettavaksi. Yhteistoiminta-asiamiehen toiminnan merkitys on edistää yhteistoimintaa ja kehittää työelämää. Yhteistoimintalainsäädännön henkilörajaus tulisi olla 20.

Näyttelijät ja muut luovan alan ammattilaiset työsuojeluviranomaisten toimivallan ulkopuolella – jälkikäteisselvityksillä vain vähäinen vaikutus

Yhteistoiminta ollaan siirtämässä Lupa- ja valvontaviraston hoidettavaksi. Oma käsityksemme on, että se johtaa yhteistoiminnan näkyvyyden ja merkityksen hiipumiseen. Työsuojeluviranomaisella on liian monia tehtäviä emmekä usko, että yhteistoiminta ja työpaikkojen kehittäminen yhdessä työntekijöiden kanssa säilyy läheskään nykyisellään, vaan tämäkin työelämän rakenne hiipuu.

Työsuojelun ja työelämän kehittämisessä, siis myös yhteistoiminnassa, tulisi paremmin huomioida myös lyhyissä työsuhteissa työskentelevät, jotka jäävät käytännössä näiden järjestelmien ulkopuolelle.

Saadakseen asiansa Lupa- ja valvontaviraston käsiteltäväksi, pitää työsuhteen olla voimassa. Työsuhteen loputtua asiaa ei voi enää viedä viranomaisen käsiteltäväksi. Suurin osa valvonta-asioista edellyttää, että asia on käsitelty työpaikan rakenteissa. Kun töitä tehdään lyhyissä työsuhteissa, ei työsuhde kestä niin pitkään, että työsuojeluasia edes teoriassa ehdittäisiin käsitellä työpaikalla. Näin ollen isolle osalle suomalaisista työsuojeluviranomainen on ulottumattomissa. Tämä tarkoittaa, ettei työsuojeluun edes kerry tietoa työelämän tosiasiallisesta tilanteesta ja puutteista.

Tämän lisäksi käytännössä kaikki luovilla aloilla työskentelevistä joutuu työn saadakseen laskuttamaan myös silloin, kun työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät. Eikä heitäkään koske työsuojelu.

Yhteistoiminnan kehittymistä aiotaan seurata jälkikäteen. Oman kokemuksemme mukaan jälkikäteinen selvittely ei edistä tai kehitä: esimerkiksi elokuva- ja tv-alasta on tehty useampia selvityksiä 2010 jälkeen, mutta vaikutukset ovat olleet melko vähäisiä. Työsuojeluviranomaisten mahdollisuudet puuttua ovat liian heikot.

Kokemustemme perusteella emme pidä riittävänä korvata yhteistoiminta-asiamiehen ennakoivaa toimintaa jälkikäteisillä selvityksillä. Mielestämme vastaavaa ennakoivaa toimintaa tulisi päinvastoin lisätä muiden työlainsäädäntöjen osalta.

Työelämää tulisi kehittää eikä vain heikentää

Työelämän suojarakenteet ja sosiaaliturva on rakennettu toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden pohjalle. Yhä useampi suomalainen joutuu hankkimaan elantonsa vastaavalla tavalla kuin näyttelijät ja muu luova ala.
Me olemme nähneet miten heikot suojarakenteet ovat johtaneet palkkojen alenemiseen, työlainsäädännön kiertämiseen ja sosiaaliturvan kasvavaan tarpeeseen.

Ehdotamme, että

1) **Säilytetään työneuvosto** ja kuten lakiesityksessä todetaan, selvitetään **mahdollisuus laajentaa työneuvoston toimialaa s**iten, että sitä voitaisiin käyttää laajemmin ja sitä voisi hyödyntää laajemmin
- työtuomioistuimeen asian vieminen edellyttää, että asia koskee voimassa olevaa työehtosopimusta – kaikilla aloilla ei ole työehtosopimusta
- esimerkiksi näyttelijöitä koskee ainoastaan teatterityöehtosopimus, esim. elokuva- ja tv-alalla tai Ylessä näyttelijöillä ei ole työehtosopimusta
- työsuhdeasioita koskevien riitojen vieminen käräjäoikeuteen on sekä kallista että hidasta ja pienellä alalla henkilöityy, joten edes selkeisiin lainvastaisiin tilanteisiin ei juurikaan puututa

2) Kanneoikeus ammattiliitolle
- vaikka esimerkiksi Näyttelijäliitolla on jäsenilleen hyvä oikeusturva, niin pienellä alalla juuri kukaan ai uskalla viedä asioita oikeuteen, eikä synny alaa koskevaa oikeuskäytäntöä
- ammattiliitolla tulisi olla suora kanneoikeus

3) Laajennetaan **yhteistoimintalainsäädäntö** koskemaan **20 hengen työyhteisöjä**
4) Selvitetään laajasti **määräaikaisten työsuhteiden puuttuvat suojaverkot** ml. työsuojeluviranomaisissa ja kehitetään niitä

5) Kehitetään freelancereiden sosiaaliturvaa
- syksyn aikana tulossa käsittelyyn yhdistelmävakuutusta koskeva lainsäädäntö

6) Varmistetaan, että myös freelancer uskaltaa ottaa vastaan työn
- työvoimapoliittisten lausuntojen ennakoitavuus
- myös freelancerin pitää voida olla sivutoiminen yrittäjä

Helsingissä 9.9.2026

Elina Kuusikko

toiminnanjohtaja

Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry.